

Väino Rajangu: "Enamikul juhtudel on kõrg- ja kutsekooli õppekava vahel mingi seos ja seega võib vaadata kõrgharidusega inimese kutsekooli astumist kui teatud liiki täiendusõpet."

Kutsehariduse prestiiž on tõusuteel

V ä i n o R a j a n g u

Tallinna Tehnikaülikooli hariduspoliitika professor

On tekkinud uus tendents – kõrgharidusega inimesed astuvad õppima kutsekooli. Mis on selle nähtuse tagamaad?

Kutsehariduse populaarsus on jätnud Eestis aastaid soovida. Samas on kutsekoole, kus õppida soovijate arv ületab juba aastaid vastuvõetute arvu tunduvalt. Viimaste aastate uudis on kõrgharidusega inimesed, kes astuvad kutsekoolidesse õppima.

1990. aastate keskel hakkas kõrgkoolidesse vastuvõetute arv kiiresti kasvama ja suurenes seitsme aastaga kolm korda. Alates 2000. aastast ületas kõrgkooli vastuvõetute arv juba samal aastal keskkooli lõputunnistuse saanute arvu. Niisugused muutused koolitussüsteemis ei vasta tööturu vajadustele, sest töökohtade struktuur haridustasemeti ja erialati erineb oluliselt koolitussüsteemis omandatud hariduse struktuurist. Tagajärjeks on olukord, kus järjest suurem hulk kõrgharidusega inimesi on hakanud täitma tööülesandeid, mis ei nõua kõrgharidust, vaid kutsehariduse tasemel teadmisi ja oskusi.

Kõrgkooli vastuvõetute arvu kiire kas-

vu taga on väga erinevad põhjused, millest olulisemad on järgmised:

- kutse(karjääri)nõustamise süsteemis puudub piisav informatsioon tööturu haridusnõudluse kohta, rääkimata teabest töökohtade arvulise muutuse suundumustest haridustasemeti ja koolitusvaldkonniti;
- kõrg- ja kutsekoolide omavahelises konkurentsisis on haridustee jätkaja eelistused olnud kõrghariduse kasuks;
- hariduspoliitilised otsused, mida on tehtud teiste riikide haridusstatistikale tuginedes, st ei ole pööratud piisavat tähelepanu protsessidele, mille nende riikide haridusstatistika on jätnud avamata;
- riiklike rakenduskõrgkoolide loomine;
- erakõrgkoolide teke;
- tasulisse õppesse vastuvõtt avalik-õiguslikes ülikoolides ja riiklikes rakenduskõrgkoolides.

Eri põhjuste koosmõjul ongi alates

2003. aastast kõrghariduse omandanud rohkem kui kutsehariduse omandanud. Sellega on jäänud tööturu nõudlus kutseharidusega inimeste järele rahuldamatuna ja tööandjatel on tekkinud vajadus kasutada kutseharidust nõudva töö tegemiseks üld- või kõrgharidusega inimesi. Samas on meil kõrgharidusega inimesi, kellel on suuri raskusi oma haridusele ja erialale vastava töö leidmisega.

Jälgides Eesti koolitussüsteemi ja tööturu seoseid ning disproportsioone, prognoosisin 1990. aastate teisel poolel, et koolitussüsteemis tekib olukord, kus kõrgharidusega inimesed asuvad omandama kutseharidust. Mõne aasta möödudes, külastades Tartu Kutsehariduskeskust, sain esimese kinnituse selle kohta – seal juba õppisidki kõrgharidusega inimesed. Hiljem olen mitmest kutsekoolist samasugust informatsiooni saanud, kuid üleriigiline tervikpilt ikkagi puudus.

EHIS-e andmebaas

2. juulil 2006 oli Põltsamaal kutseharidussüsteemi endiste ja praeguste töötajate IV kokkutulek "Kutseharidus läbi aastakümnete". Sellele ettekannet koostades püüdsin luua olukorrast tervikliku pildi. Palju abi oli seejuures Eesti haridusinfosüsteemist (EHIS), mis võimaldab saada inimeste haridustee jätkamise kohta üleriigilise ülevaate. Vaatluse alla võtsin perioodi 2005. aasta 28. juunist 8. novembrini. EHIS-e andmebaasist ammutasin infot kahest allikast: sisseastumisdokumentidele lisatud info (tabel 1) ja andmed viimastel aastatel lõpetanute kohta.

Probleem on selles, et kutsekooli astumisel ei pea kandideerija esitama viimasena lõpetatud õppeasutuse lõpudokumenti, vaid võib esitada sisseastumiseks nõutavat haridustaset tõendava dokumendi (põhi- või keskharidus). Tabeli 1 andmetel jättis 133 kõrgharidusega inimest (46%) oma kõrghariduse märkimata ja esitas sisseastumisavalduse juurde kõrgekoolidiplomi asemel põhi- või keskharidust tõendava dokumendi.

Viimastel aastatel kooli lõpetanud inimeste andmebaasist selgus 206 kõrgharidusega kutsekooli astujat. Samal ajal puudusid lõpetanute infos andmed 72 inimese kohta, kes esitasid sisseastumisel kõrgharidust tõendava dokumendi. Nad on lõpetanud ülikooli enne EHIS-e rakendumist või omandanud kõrghariduse välismaal.

Kahe allika info kõrvutamisel selgus, et 2005. a asus kutseharidust omandama 288 kõrgharidusega inimest. Kui aga inimese kõrgharidus lõpetanute andmebaasist ei kajastu ja kui ta ei ole ka kutsekooli astumisel esitanud kõrgharidust tõendavat dokumenti, jäi ta käesolevast analüüsist välja. Seda arvestades võib kõrgharidusega kutseharidust omandanute arv olla isegi suurem kui 288.

Seega oli 2005. aastal kutsekoolidesse vastuvõetud 11 935 inimesest 288 ehk 2,41% kõrgharidusega. Seda pole palju ja lugejal võib tekkida küsimus, kas sellest on üldse mõtet rääkida. Kuna niisugune infotöötlus sai teoks esmakordselt, on raske prognoosida, kui suureks kujuneb kutsekooli astuvate kõrgharidusega inimeste arv järgnevatel aastatel. Arvestades aga kõrgharidusega inimeste arvu iga-aastast kiiret

kasvu ja nende rasket olukorda tööturul, on alust arvata, et nende suundumine kutsekooli laieneb.

Analüüsist selgub, et kutsekooli sisseastunute seas oli 20 inimest, kes on lõpetanud magistriõppe või integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe. Teiseks on 13 inimest omandanud kõigepealt kutsehariduse, seejärel kõrghariduse ja asunud siis uuesti kutseharidust omandama.

Järgnevalt vaatame lähemalt, missuguseid õppekavasid kõrgharidusega inimesed kutsekoolis omandama asusid. Esitatud analüüs ei kajasta kõiki õppekavasid, vaid piirdub valikuliselt suuremat huvi pakkunud valdkondadega.

Majandusest mujale

Suurima osa kõrgharidusega sisseastujatest moodustavad majandusliku ja juuriidilise haridusega inimesed. Nendest asus kutseharidust omandama 65 ja nad valisid 29 õppekava: kosmeetika, juuksur, massööri õppekava, pop-jazzeriala, kunstiline kujundaja, rõivaõmblemine, toidlustusteenus, infotehnoloogia, arvutid ja arvutivõrgud, sekretäritöö, raamatupidamisassistent, raamatupidamine, raamatupidaja, ärikorraldus, müügiassistent, maamajandus, majandusinfo töö, laomajandus, veokorraldus, üldehitus, ehitaja, maastikuehitus, keevitaja, keevistööde tehnoloogia, energiamajandus, elektriseadmete hooldus ja remont, maamõõtmine, looduskeskkonna ja maastikukorraldus, aiandus.

Esitatud loendist nähtub, et majanduse ja juura kõrgharidusega inimesed on valinud kutsekoolis enamasti need õppekavad, mis sobivad kokku ettevõtlusvaldkonnaga. Võib oletada, et majandus- ja õigusala kõrgharidus üksinda pole olnud nendele inimestele ettevõtluses tegutsemiseks piisav.

Mujalt majandusse

On ka vastupidine näide, kus teistel erialadel kõrghariduse omandanud inimesed on asunud kutsekooli majandust õppima. Majanduse 17 õppekava järgi asus kutsekoolis õppima 51 kõrgharidusega inimest. Eelnev kõrgharidus oli neil omandatud järgmistel õppekavade (32) alusel: üldõde, farmatseut, proviisor, keskkonnakaitse, loodusvarade kasutamine ja kaitse, rakendusgeoloogia, loodusteaduste õpetaja põhikoolis, klassiõpetaja, rakenduslikud keeled, sotsiaal-

põhiharidus	2
üldkeskharidus	118
kutseharidus põhihariduse baasil	8
kutseharidus keskhariduse baasil	5
kutsekõrgharidus	20
rakenduskõrgekooli ja ülikooli diplomiõpe	59
rakenduskõrgharidus	25
bakalaureuseõpe	36
magistri- või integreeritud õpe	15
kokku	288

Tabel 1. Kõrgharidusega sisseastujate deklareeritud haridustase.

Märkus. Kaks kõrgharidusega sisseastunut on esitanud kutsekooli minnes seni nõutud põhikooli lõputunnistuse.

töö korraldus, sotsiaaltöö, kultuuriajalugu, laevajõuseadmed, toidutehnika ja tootearendus, informaatika, rakendusinformaatika, infotehnoloogia, infoteadus, arvuti- ja süsteemitehnika, telekommunikatsioon, õigusteadus, politsei, majandus, majandusteadus, ärijuhtimine, ärikorraldus, maksundus, rahvamajandus, pangandus, halduskorraldus, haldusjuhtimine, juhiabi.

Torkab silma ka huvitav fakt, et kõrgekoolis majandust õppinu tuleb teist korda kutsekooli majandust õppima. Mis on niisuguse valiku põhjus, vajab täiendavat selgitamist.

Tehnikavaldkonnast mujale

Tehnikakõrgharidus on ühiskonnas nõutud ja selle ala inimestele ei tohiks töö leidmine üldjuhul raskusi valmistada. Ometi asus 17 tehnikakõrgharidusega inimest kutseharidust omandama.

Järgnevalt vaatame lähemalt, missugustelt kõrgekooli õppekavadel missugustele kutsekoolide õppekavadele on siirdunud (vt tabel 2).

Õppekavade kõrvutamisel järeldub, et enamikul juhtudel on kõrg- ja kutsekooli õppekaval mingi seos ja seega võib vaadata kõrgharidusega inimese kutsekooli astumist kui teatud liiki täiendusõpet. Kuid on ka mõningad valikud, kus seos eelnevalt omandatud haridusega puudub, näiteks pärast kõrgekooli lõpetamist juuksuriks või turismikorraldajaks õppimine.

Mujalt tehnikavaldkonda

Vastupidist, kus kõrgharidusega inimesed asuvad kutsekoolis tehnikaala õppima, esineb kolm korda rohkem – õpitakse 15 õppekaval, kokku 52 vastuvõetut.

Valiti järgmised kutsehariduse õppekavad: ehitaja, üldehitus, maaehitus, puit- ja kiviehitiste restauraator, keevitaja, keevitustoodete tehnoloogia, mäetööd, tehnoloogiliste protsesside operaator, tööstustehnoloogia, soojusenergeetika seadmete hooldus ja remont, energiamajandus, elektriseadmete hooldus ja remont, arvutivõrgud, arvutiteenindus.

Loetelust järeldub, et ilmselt peab kutseharidus kompenseerima inimeste vähesust tehnika valdkonnas.

Mujalt informaatikasse

Kutsehariduse tasandil asus informaatikavaldkonna õppekavadel õppima 21 kõrgharidusega inimest, kes olid omandanud kõrghariduse 11 õppekava alusel: üldõde, õe põhikoolitus, keskkonnakaitse, loomakasvatuse, moekunst, humanitaarained vene õppekeele koolis, õigusteadus, ärijuhtimine, ettevõtte juhtimine, automaatikasüsteemid, tootmistehnika.

Informaatika kutseharidust omandama asunute kõrgharidusspekter õppekavade lõikes on võrdlemisi lai ja ilmselt tahab suurem osa õppima asunuist käia või on sunnitud käima kaasas arvutiajastuga.

Mujalt kosmeetikuks

Kutsehariduse tasandil asus kosmeetika õppekaval õppima 13 kõrgharidusega inimest. Kõrgkoolis olid nad õppinud järgmistel õppekavadel: õe põhikoolitus – 3 inimest, sotsiaaltöö korraldus, kehakultuuri õpetaja, kutseõpetaja, keskkonnateadus, põllu- ja aiasaaduste tootmine, ärijuhtimine (4 inimese õppekava teadmata).

Mujalt massööriks

Kutsehariduse tasandil asus massööri õppekaval õppima 19 kõrgharidusega inimest, kes olid kõrgkoolis õppinud järgmisi erialasid: üldõde – 2 inimest, füsioteraapia, sotsiaaltöö korraldus, noorsootöö, loomakasvatuse, bioanalüütik, rahvusvahelised suhted, rahvusvaheline majandus ja ärikorraldus, rahvusvaheline ärijuhtimine – 2 inimest, ettevõtetemajandus, ettevõtte juhtimine, teadmata 6 inimest.

Kosmeetikuks ja massööriks õppima asunud kõrgharidusega inimesed vahetavad enamikul juhtudel eriala ning seos juba omandatud haridusega jääb neil nõrgaks või puudub hoopis.

Kõrgkooli õppekava	Kutsekooli õppekava
laeva jõuseadmed	ärikorraldus
toidutehnika ja tootearendus	raamatupidamisassistent
rakendusgeoloogia	raamatupidamisassistent
metsatööstus	keskkonnakaitse
tootmistehnika	keevitaja
automaatikasüsteemid	infotehnoloogia
automaatikasüsteemid	üldehitus
automaatikasüsteemid	tuletõrjuja-päästja
infotehnoloogia	politseikonstaabel
telekommunikatsioon	raamatupidamisassistent
arvuti- ja süsteemitehnika	raamatupidamisassistent
arvuti- ja süsteemitehnika	veebidisain ja e-kaubandus
tekstiil	veebidisain ja e-kaubandus
tekstiil	juuksur
rahvuslik tekstiil	rätsepatöö
rõivaste konstrueerimine ja modelleerimine	sekretäritöö
rõivaste konstrueerimine ja modelleerimine	turismikorraldus

Tabel 2. Kõrgkoolist kutsekooli. Vasakul kõrgkoolide õppekavad, mille omandamise järel on mindud kutsekooli õppima paremas tulbas olevat õppekava.

Järeldused

Esitatud analüüsist tulenevad üldisemad järeldused:

- teatud osa kõrgharidusega inimesi ei suuda tööturul leida rakendust ja on sunnitud omandama kutsehariduse, et leida endale töökoht;
- teine osa inimesi hindab kutsehariduse head praktilist taset ja neile on kutsekoolis õppimine kui täiendusõpe;
- eelistatakse kutsehariduse praktilisust kõrghariduse teoreetilisele käsitlusele;
- kutseõppimise süsteemis on kasutada puudulik informatsioon.

Kõrvuti kõrgharidusega inimeste õppima asumisega kutseharidusse on toimunud ka vastassuunaline liikumine. Nii võeti 2005. a kõrghariduse esimesele astmele vastu 14 983 sisseastujat, nendest kutsekeskharidusega 2476 ehk 16,53%. Kutseharidusega vastuvõetute protsent on viimastel aastatel mõnevõrra kasvanud, see püsib aastaid 14–15% juures.

Demograafilisest olukorrast tingituna koolidevaheline konkurents eeloleval aastal suureneb, kuid esitatud analüüsile toetudes on alust arvata, et kutsehariduse prestiiž on tõusuteel.

Kommentaari

Aidi Vallik Kirjanik

“Arvan, et pärast kõrgkooli kutsekooli minnek ei pruugi olla karjäärinõustamise mõõdalaskmine. Võib-olla on isegi hea, kui pärast ülikooli kutsekooli minnakse. Lihtsalt paljud kolmekümne-neljakümneaastased avastavad, et tahaksid midagi oma elus muuta või juurde õppida, proovida end realiseerida uuel alal, mis tundub kõitev ja huvitav. Elukestev õpe? Sellega ei pruugi kaasneda taotlust oma uuel erialal ka kohe tööle asuda. Mul endalgi on plaanis lähemal aastail, niipea kui rahakott võimaldab, minna Luuale või Rāpinasse maastikukujundust või aiandust õppima. Seni on see hobi olnud, aga tahaks selles valdkonnas ikka rohkem ja rohkem teada, ka professionaalsel tasemel. See ei tähenda, et haridus- või kirjandusvaldkonnas pillid kotti viskan ja profiaednikuna leiba teenima hakkam. Just seoses oma harustusega olen kohanud palju samamoodi mõtlemaid kõrgharitud. Sama võib olla kokaks õppiva näitlejaga või sotsiaaltööle pürgiva raamatupidajaga.

Paljudel juhtudel aga võib olla tõesti taustaks soov ka elukutset vahetada. Ja mis siis? Inimese elu on sellevõrra ju rikkam ja sisukam. Olen arvanud, et need ajad, kus kingsepa õpipoiss ka kogu oma ülejäänud elu kingsepana töötas, kuni kingsepana hauda läks, kuuluvad juba umbes saja aasta tagusesse mõõdanikku. Ümberspetsialiseerumine küpsemas eas võib aga ühiskonnale hoopis kasu tuua.“